

Werk

Titel: Petri Petiti Philosophi & Doctoris Medici Parisiensis De Sibylla

Untertitel: Libri tres

Autor: Petitus, Petrus

Verlag: Lankisch; Guntherus

Ort: Lipsiae; Lipsiae

Jahr: 1686

Kollektion: VD17-Mainstream

Gattung: Altertumskunde

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN737373385

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN737373385>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=737373385>

LOG Id: LOG_0018

LOG Titel: Caput I. - Caput V.

LOG Typ: chapter

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Idque eo impensius nunc elaborandum est, quod initio eius rei explicationem polliciti sumus, cum auctorum testimoniis vnam fuisse Sibyllam probaremus. Profecto enim ex hac potissimum, quam hic inimus, disputatione doctrinae illius alioqui *Ἐπαδοξοτάτης* confirmatio pendet. Exinde ad oracula, veniemus, quibus creditur praedixisse de Christi Domini aduentu & rebus; & quid de his sentiendum videatur aperiam. Principium autem disputationis, quid inter Sibyllam & Pythiam aliosque vates intersit palam facere. Hoc igitur Numinis freti ope agamus.

CAPVT I.

Non eundem fuisse diuinandi modum, quo Sibylla usa est, & quo Pythia Apollinis sacerdos & alii vates, ostenditur.

VT fere in aliis euenit, vt vltimae & specifice, vt loquuntur, differentiae lateant, eoque a paucis perspici possint: sic & quae Sibyllam ab aliis vatibus discrimina secernunt, non modo indoctum sed & eruditum vulgus hactenus

nus fugerunt. Hanc depellere animis caliginem pro virili conabor. Primum quidem quæ fuerit ratio Sibyllinæ diuinationis, quamque diuersa ab aliorum vaticiniis, ex his cuius perspicuum esse poterit: fuit enim in Sibylla vniuersalis quædam præfagiendi facultas, qualis nulli alii vatum tributa: neque tempori aut loco cuiquam peculiari addicta fuit, vt Pythiæ, sed quouis tempore & loco vaticinari poterat. Quippe eam vim nacta ab ipso conceptu, vt supra notauimus; cum Pythia non semper, neque pro arbitrio, vbi interrogaretur, responsa dare posset, sed occasionem atque, vt sic dicam, tempestiuitatem præstolari cogeretur, donec numen ipsam inuiferet: semel enim tantum singulis mensibus afflari solitam Plutarchus tradit. Sed neque alibi quam Delphis in templo Apollinis, neque quouis eius templi loco, sed in adyto & specu, tripodique insidens, vaticinari poterat. Longe alia ratio Sibyllæ, cui, vt dixi, vis illa semper præsto quouis loco & tempore: neque tripode illi, aut fatidica aqua, aut lauro opus erat, vtpote natura vates & in potestate habens furoris illius vsum quo futura præuideret.

Quod equidem non dico, quasi putem semper eodem modo se habuisse ad expediendas muneris sui rationes, non aliquando melius aliquando deterius; quem tenorem & virtutis æquabilitatem ingenii humani conditio non capit; sed

sed quia posita naturæ opportunitate & voluntate, nunquam illi genii inspiratio deerat: non aliter illi, vbi opus esset, sese ex occulto adiungentis, atque in sententia Peripateticorum intellectus agens, qui ex mente Auerrois & Alexandri Aphrodisei intelligentia est humanæ speciei illucens, ad libitum cuiusque vim suam & lumen animæ infundens. Quod enim lex naturæ & ordo in adiungendo ad animum humanum intelligentiæ præstat apud eos philosophos, id dæmon ex destinato & consulto faciebat in Sibylla: siue vt quantum in animam hominis posset declararet, & numinis in se honorem & cultum transmoueret, siue etiam vt veri improvidos in eum errorem deduceret, quod naturalis animæ humanæ insit futura prænoscenti facultas: quam tamen nullam illi esse a natura tributam, quæ quidem rationis captum excedat, supra ostensum est.

Quin fortasse quocumque vellet tempore, & quocumque corporis statu, Sibyllam vaticinari potuisse omnino sequitur: si verum est quod Proclus in Timæo prodidit, & supra recitabamus, statim a natiuitate hanc in voces fatidicas erupisse: *ὡππερ ἡ Σιβυλλα παρ' αὐτὴν ἀποκύβησον χρησµωδῆσαι* &c. Quod idem de Apollonio Tyaneo & Sosipatra credi potest. Quibus dæmonem haud secus atque animam ipsam semper præsentem fuisse, ex iis, quæ de ipsorum actis historiæ produnt, intelligi potest.

Quibus

Quibus haud inferiorem in hoc fuisse Sibyllam constat: immo huic magis adhuc familiarem fuisse & præsto ad omnem diuinandi impetum dæmonem existimandum est. Quo magis mirari eos subit qui Pythias vates cum Sibylla confundunt: ad quem imegisse scopulum videtur Eusebius, dum sic de Sibylla in oratione ad Sanctorum cœtum tradit: ἡ τὸινυν Ερυθραία Σιβυλλα, Φάσκρα, ἑαυτὴν ἕκτη γενεᾷ μετὰ τὸν κατακλισμὸν γενέσθαι, ἰέρεια ἦν τῷ Ἀπόλλωνος, Δαδῆμα Ὀπίσης τῷ θεησκευμένῳ ὑπὸ αὐτῆς θεῷ Φορῶσαι, καὶ τὸν τρίποδα, περὶ ὃν ὁ ὄφις εἰλεῖτο, περιέπρασσε: ἀποφοιβάσασα τε τοῖς χρωμένοις αὐτῇ &c. *Sibylla igitur Erythraea, quæ seipsam sexta post diluuium generatione vixisse & sacerdotem Apollinis fuisse dicit, diadema ex equo una cum Deo cui seruebat gestans, & tripodam circa quem serpens voluebatur frequentans, & ipsam consulentibus responsa edens &c.* Sane tripodem in templo Apollinis, quod Delphis fuit, tantum fuisse, ori speluncæ e qua oracula reddebantur impositum, cum alii scriptores antiqui censent, tum Seruius ad tertium librum Æneidos his verbis haud obscure innuit: *Tripodes mensæ fuerunt in templo Apollinis Delphici, quibus superpositæ Phæbades vaticinabantur.* Sed vnus Lucretii sufficiat auctoritas, dum ita de oraculo Delphico canit lib. 5.

*Qua prius aggrediar, quam de re fundere fata
Sanctius, & multo certa ratione magis quam*

Pythia qua tripodem e Phœbi lauroque profatur.

Neque mihi quisquam hic Erasmum obtrudat, qui non vnius oraculi & loci proprium fuisse tripodem censuit Chiliad. I. cent. 7. adag. 90. E tripodem : *translatum* (inquit) *a tripodem vel Delphica vel Pythia.* Nam hæc duo oracula quondam summam fidem apud mortales obtinuerunt. Hic enim error manifestior est, quam vt verbis confutari debeat. Multum & a Bacidum furore dispar vis Sibyllæ : siquidem & istorum temporarius fuit afflatus, quem illis a Nymphis excitari solitum antiquitas credidit. De quo vaticinii genere seorsim dicendum erit: vbi eadem soluetur difficultas quæ de Sibylla; num scilicet plures ii, vt vulgo creditur, an vnus tantum eius nominis vates fuerit.

Quod autem mihi præcipuum in Sibylla, palmarium, singulare fuisse videtur; vniuersitas est diuinationis, ad omnia tempora, omnes euentus se extendentis. Euentus inquam, non rerum paruarum & ad priuatorum hominum fortunam peruenientium, sed magnorum virorum, puta regum & imperatorum, ad mutationes imperiorum, & præuia iis portenta & prodigia; quæ quibus cerimoniis & factis procurari deberent, distincte carminibus exposuit, vt mox dilucidis scriptorum veterum testimoniis probabo.

CAPVT

CAPVT II.

Vniuersitas Sibyllina diuinationis.

ENimuero mihi attentius contemplanti, & Sibyllæ diuinationem cum aliorum antiquorum vatum responsis comparanti, eadem huius ad aliorum facultatem ratio fuisse videtur, quæ Romanarum rerum ad gesta aliarum nationum, historiæ Polybii ad alias superiorum scriptorum historias. Quas sic inter se vt vniuersalia a particularibus differre Polybius ipse initio historiarum suarum præfatur his verbis: *ἐν μὲν ἔν τοῖς πρὸ Ἰάτων χρόνοις, ὡσανεὶ ποσειδάδας εἶναι συνέβαινε τὰς τῆς οἰκισμένης πράξεις (Διὰ τὸ καὶ καὶ τὰς ὀπιθολὰς ἐπὶ ἡ συντελείας αὐτῶν, καὶ καὶ τόπος διαφέρειν ἕκαστα τῶν πεπραγμένων.) διὸ ἡ τῶν καιρῶν οἶονεῖ σωματοειδῆ συμβαίνειν γίνεσθαι τὴν ἰσορίαν, συμπλέκεσθαι τε τὰς Ἰταλικὰς, καὶ Λιβυκὰς πράξεις, ταῖς τε καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ ταῖς Ἑλληνικαῖς, καὶ πρὸς ἐν γίνεσθαι τέλος τῶν ἀναφορῶν ἀπάντων.* id est, Enimuero ante ista tempora, quæ per orbem terrarum gerebantur ea quasi sparsa diuulsaque erant: cum & susciperentur & finirentur singula eorum diuersas ob causas, & temporibus quoque ac locis inuicem distarent. Post ista vero tempora, vt in vnum quasi corpus coiret historia, euenit: vtque res Italicæ ac Libycæ

Asiaticis & Græcis miscerentur, & omnes ad unum finem referrentur. Et non multo post de suo instituto: τὸ γὰρ τῆς ἡμετέρας πραγμάτων ἰδίον καὶ τὸ θαυμάσιον τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, τῆς ἐστίν. ὅτι καθάπερ ἡ τύχη σχεδὸν ἀπαντὰ τὰ τῆς οἰκουμενῆς πρᾶγματᾶ πρὸς ἓν ἐκλίπε μέρος, καὶ πάντα νέυειν ἠνάγκασε πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔγω καὶ Διὸ τῆς ἰσορίας, ὑπὸ μίαν σύνουσαν ἀγειν τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸν χειρισμὸν τῆς τύχης, ᾧ κέχρηται πρὸς τὴν τῶν ὅλων πραγμάτων συντέλειαν. id est, *Quod enim operis nostri proprium est, nostrosque tempore mirandum accidit, hoc illud est: quod sicut fortuna res prope vniuersas totius qua habitatur orbis in vnam partem inclinauit, atque omnia ad vnum eundemque scopum vergere coegit: ita & nos scriptione hac sub vnum quasi conspectum lectoribus ponimus, quonam modo ad operis huius vniuersi consummationem ipsa se fortuna gesserit.*

Non possum commodiorem ad propositum vti exemplo. Vt enim historiæ, sic vaticinia, coniuncta sunt rebus de quibus pronunciantur; res autem in eam partem finemque vertunt, quo numinis ducit prouidentia, quam vbiq̄ue Polybius τύχην, hoc est, fortunam vocat. Quo nomine Deum intelligit; cum rerum vniuersitatis auctorem & causam primam, tum ordinis inuentorem atque custodem quo res humanæ procedunt; occultis hominum consilia & facta habe-

habenis regentem, eumque ad exitum omnia ducentem, quem in arcanis æternitatis suæ optimum esse decreuit. Omnium enim occultæ & immobiles rationes alte sunt defixæ in sapientia Dei: quas quia fragiles hominum mentes videre non possunt, veteres vocabulo ab ignorantia sua nato designare instituerunt.

Cæterum recte atque etiam diuinitus Polybius ibi, ex accurata illa qua pollebat rerum cognitione obseruat, eiusmodi fuisse earum processum, vt inde cuius sagaci apparere possit, ea omnia, quæ ante Romanorum dominationem variis orbis partibus gerebantur, ita consulto dispersa atque comparata, quæ postmodum eodem prouidentia consilio ceu partes in vnum corpus, sic ipsa in vnius potentia & imperii maiestatem & supremum apicem coalescerent atque vt ita dicam coagmentarentur. Postquam igitur de aliis prioribus regnis, quæ maxime floruerunt, Persarum scilicet, Lacedæmoniorum, Macedonum dixit, eorumque angustias respectu vniuersi orbis terrarum ostendit, sic de Romano imperio subdit: *Ρωμαῖοί γε μὴν ἔλινα μέρη, σχεδὸν ἢ πᾶσαν πεποιημένοι τὴν οἰκημένην ὑπήκοον αὐτοῖς. ζῆλωτόν μὲν τοῖς νῦν ἔσιν, ἀνυπέβλητον ἢ τοῖς ὀπιγνυμένοις ὑπερρχὴν κατεσκέυασαν δυναθείας.* id est, *At Romani non partibus solummodo aliquot, sed vniuerso fere terrarum orbe in ius ditionemque suam*

coactō, imperium suum in tantum euexerunt fastigium, ut prædicare quidem eius felicitatem præsens ætas merito queat: superare vero illud nulla vnquam secula valeant.

Haud aliter Plinius & ad hunc, opinor, Polybii locum respiciens, lib. 3. cap. 5. Italiam numine Deum electam dicit, quæ sparsa congregaret imperia. Age hunc magni scriptoris locum ipsismet eius verbis referamus: *Terra omnium terrarum alumna, eadem & parens, numine Deum electa, quæ calum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque moliret, & tot populorum discordes ferasque linguas, sermonis commercio contraheret: colloquia & humanitatem homini daret: breuiterque, vna cunctarum gentium in toto orbe patria fieret.*

Quorsum, dicet aliquis, hæc tam multa de imperii Romani magnitudine, & quid ad Sibyllam? Quia sicut Deus voluit vnum in terris esse imperium, quod potentia in vniuersum terrarum orbem diffusa imaginem gereret Ecclesiæ; sic & in iis ipsis gentibus ethnicis vnã quandam esse vatem, quæ vaticinii sui ambitu omnia quæ gererentur in mundo singulari afflatus potestate comprehenderet. Huiusmodi vero vatem Sibyllam fuisse dicimus; non tam vatem, quam thesaurum vaticiniorum & prophetiæ apud paganos; quo modo libros Mosis appellat Tertullianus, *thesaurum scilicet Judaici sacra-*

sacramenti, & inde nostri, hoc est, Christiani. Quæ enim pars terrarum, quæ regio, quæ gens, quæ ciuitas, cui non sua fata in iis voluminibus, quæ nomine eius circumferuntur, prænunciet? Non equidem quia putem Sibyllina hæc quæ in manibus habemus omnia esse genuina Sibyllæ; sed quod fieri posse non arbitror, vt omnia sint fictitia & notha. Tum si sint talia, ex ipsa tamen fabula intelligi potest, quid de Sibyllini afflatus maiestate fenserint ii qui hanc fabulam composuerunt: cui nunquam ditionem tam amplam tamque extensam & per omnem mundum & temporum circuitus patenter affinxissent, nisi aliunde nouissent, huiusmodi diuinationis immensitatem non esse a Sibylla alienam.

Huius argumentum sane haud sublestum est quod de ætatum mundi diuisione ex Sibyllæ carminibus refert Seruius ad quartam eclogam hoc versu:

Vltima Cumei venit iam carminis ætas.

ibi Seruius: *Sibyllini* (inquit) carminis, id est, Sibyllæ quæ *Cumana* fuit, & *secula per metalla diuisit: dixit etiam, quis quo seculo imperaret: & solem vltimum, id est, decimum voluit. Nouimus autem eundem esse Apollinem: vnde dicit, tuus iam regnat Apollo. Dixit etiam, finitis omnibus seculis rursus eadem renouari: quam rem etiam philosophi hac disputatione colligunt, dicentes*

completo magno anno omnia sidera in ortus suos redire, & referri rursus eodem motu. Quod si est idem siderum motus, necesse est ut omnia quæ fuerunt; habeant iterationem. Vniuersa enim ex astrorum motu pendere manifestum est. Itaque in primis celebris hæc fuit ætatum diuisio & per omnes literatorum cœtus & libros peruagata; ut eorum monumenta versantibus notum est, qui aut eius mentionem faciunt, aut ad eandem alludunt. Maxime autem hanc versibus commendauit Hesiodus in poemate quod inscripsit ἔργα καὶ ἡμέραι. A quo Aratus accepit in Phænomenis: tum ab his Ouidius initio Transformationum: Maro etiam respexit in 3. Georg:

Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Sed & Plato allusit manifeste octauo πολιτειῶν his verbis: ἐκ τῶν τέττων ἀρχοντες ἔσονται Φυλακικοὶ καθισθήσονται, πρὸς τὸ δοκιμάζειν τὰ Ἡσιόδου τε καὶ τὰ παρ' ἡμῖν γένη, χρυσοῦ τε, καὶ ἀργυροῦ, καὶ χαλκοῦ, καὶ σιδηροῦ. id est, *Ex his autem principes constituentur non admodum ad custodiam idonei, & ad examinandum genera illa, quæ apud Hesiodum & quæ apud nos referuntur: aureum scilicet genus, argenteum, & æneum, atque ferreum.* Quod autem antiquissima sit hæc diuisio non modo ætatum per metalla, sed etiam imperiorum, apparet ex somnio Nabuchodonosoris Chaldæorum regis potentissimi Danielis

capite

capite secundo. Quo somnio placuit Deo reuelare prophetæ illi sublimi præcipuas rerum humanarum vices, quas quinque ordine in orbem venturas quintuplex metalli genus in ea statua adumbrat: aurum, argentum, æs, ferrum, mixtum ex ferro & terra. Quo pacto & apud Hesiodum citato opere quintuplex hominum genus distinguitur. Sed de his alias diligentius; tum etiam de vulgata opinione, quæ unicuique planetarum propriam assignat metalli speciem. Quorum accuratior consideratio aliud tempus postulat.

Nunc sufficit nobis ostendere ex hac atatum diuisione per metalla, & eorum qui seculorum decursu imperare deberent prædictione, quam Sibyllam Cumæam carmine expressisse Seruius loco allato testatur; ostendere inquam, quæ fuerit Sibyllæ facultas diuinandi, quam late patens & vniuersum complexa æuum. Quo nomine cum Mose & Daniele comparari possit: quorum alter suum vaticinium ab ipsa rerum vltima origine repetit, cæli & terræ creationem, & cæterarum mundi partium & ornatus, vniuersa religionis mysteria & ritus tradit: alter vero imperiorum vices & successiones ad Christi vsque regnum profequitur. Verum Sibylla non tam distincte hunc rerum ordinem, hasque reuolutiones temporum tradit: sed obscuro

scuro magis & fabulis impedito dicendi genere,
vt pagana conuenit,

*Quale per incertam lunam sub luce maligna
Est iter in siluis, ubi celum condidit umbra*

Juppiter, & rebus nox abstulit atra colorem;
breuiter, quod & Maro de eadem, ubique *obscu-
ris vera inuoluit.* Sic cum Moses diuini vni-
uersalis, quo vniuersum genus humanum, vna
Noe familia excepta, extinctum fuit, historiam
dedisset; hanc cladem horrendam Sibylla ad
illud diluuium, quo Græcia sub Deucalione af-
flicta est, transtulit. Quod idem Moses narrat
de primis ciuitatum conditoribus, & gentium
tyrannis, quos *gigantes* vocat, tum arcis excel-
sissimæ ædificatione, quæ *turris Babel* ab euen-
tu dicta est, qua homines superbissimi nomen
suum posteris commendare voluerunt; Sibylla
ad gigantum Deos in campis Phlegræis oppu-
gnantium temerariam audaciam detorsit. *Titanes*
autem vocat. Versus sic habent:

*ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὑπερβίον ἦτορ ἔχοντες,
ὑψατα ἐβλεύσαντο ἐπειγόμενοι πρὸς ὄλεθρον,
ἀντίβιον μαχέσασθαι ἐπὶ θραυῶ ἀσερόβι.*

Hi vero (tantum precordia vana tument)

Constituent tandem, properantes perdere sese,

Illato bello stellatum inuadere Olympum.

Quos repentina Oceani eruptione, non autem
fulmine vt poetæ fabulantur, a tam furioso
ausu repressos dicit.

Ab eiusdem item oraculis profectam arbitror opinionem de humanæ staturæ & virium detrimento temporum processu, de qua re Plinius sic lib. 7. cap. 16. *In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fieri (mensuram) propemodum obseruatur: rarosque patribus proceriores, consumente ubertatem seminum exustione, in cuius vices nunc vergat auum.* Quippe & inter Sibyllæ vaticinia proditum fuisse de mundi consumptione per ignem, coniectare licet ex his Ouidii versibus in primo Transformationum; quibus Iouem de hominum sceleribus pœna vltima coercendis deliberantem inducit:

*Jamque erat in totas missurus fulmina terras:
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus æther
Conciperet flammæ, totusque ardesceret axis.
Esse quoque in fati reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia celi
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.*

Vbi fata more poetarum a Deo distinguit, tanquam extra voluntatem Dei posita: quod plane est poeticum & vanum. Bifariam autem fata vsurpantur; vel pro ratione immobilis legis rebus dictæ: vel pro oraculis quibus eius legis arcana enunciantur, qualia Sibyllæ in primis. Quod igitur Poeta *in fati* dicit, & Iouem eorum reminisci, tanquam hæc de ἐκπρωσσει in fatalibus legisset, allusio est ad Sibyllæ carmen
quo

quo mundi conflagrationem aliquando futuram vaticinata est. Verum de allusione vt magis constet, nonnulla de fatali ista mundi conflagratione attingere oportet: eoque ipse hic Ouidii locus nos vocat, qui perabsurdum alioqui offert sensum, nisi commoda explicatione adiuuetur. Quod offendiculum nullius censura esse notatum in tanta eruditorum multitudine, qui Ouidii scripta quotidie euoluunt, satis mirari non possum.

CAPVT III.

Ouidii locus de fatali mundi conflagratione expenditur: vera huius sententia aperitur: tum de mundi per infinitos temporum circuitus exitu & restitutione.

Quod igitur in eo Ouidii loco offendit, nimirum hoc est. Iuppiter, summus princeps & moderator hominum & deorum, iratus mortalibus ob mores corruptos & nimiam scelerum licentiam toto terrarum orbe effusam, omnes, quod scilicet illi magis in promptu atque in manu supplicii genus, fulmine crebro delere cogitat: quod & re erat executurus, nisi metueret, ne tantis ignibus tota ætherea compages
penitus

penitus dissoluatur. Hic quæro, cur metuat justus vindex id facere occasione poscente, quod fato ineuitabili futurum aliquando scit? Ita enim mox reminisci fatalis eius casus dicitur:

Esse quoque in fatis reminiscitur, affore tempus

Quo mare, quo tellus &c.

Cur, inquam, quod fatale est metuit, & non potius id ipsum exequi properat, quod ut accidat in fatis esse nouit, ut hoc modo quod fatale est expleat? perinde ut in nostris literis euangelicis multa fieri dicuntur *ut impleantur scripture*, hoc est, præscita. Contra Iuppiter ne impleat fatale decretum, neue ipsum ad exitum opera sua traducat, videtur metuere, quantum quidem verborum series & contextus præ se fert:

Esse quoque in fatis reminiscitur, affore tempus

*Quo mare, quo tellus, correptaque regia cali
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.*

Tela reponuntur &c.

Hoc igitur sensu quid absurdius dici potest, si ita ut verba sonant is locus accipiatur? Verum alia profecto huius sententia est: neque Deus id metuit, ne flammis mundum perdat, sed ne non suo tempore; quod nondum fatalis mundanæ conflagrationis terminus adesset. Nam & hoc maxime in fatis, non modo ut aliquid eueniat, sed ut suo tempore. Vnde illud in 10. Æneid.

Adue-

Adaeniet iustum pugnae (ne accersite) tempus. Justum tempus vocat quod Græci εἰμαρμένον fato prestitutum & fixum.

Ex his intelligi potest, allusum his versibus esse ad Sibyllæ vaticinium de fatali terrarum & totius mundi exustione. Quod autem non semel sed infinities statis temporum interuallis & seculorum reuolutionibus hæc mutatio accidat, & in talem Sibyllæ vaticinium competat, locus Seruii supra allatus declarat: *Dixit etiam, (Sibylla) finitis omnibus seculis rursus eadem renouari.* Quod dogma de rerum certis temporum periodis ἀποκαταστάσει & instauratione celebre apud philosophos & decantatum, a Sibyllæ carmine profectum esse idem Seruius ibidem obseruat. Mox enim post verba modo allata subdit: *Quam rem etiam philosophi hac disputatione colligunt, dicentes: completo magno anno omnia sidera in ortus suos redire, & referri rursus eodem motu. Quod si est idem siderum motus, necesse est vt omnia que fuerunt habeant iterationem.* Genera mutationum, quibus periodi finiuntur & instaurantur, duo posuerunt: κατακλυσμόν & ἐκπύρωσιν, diluuium & conflagrationem; alii quidem per mundi partes tantum, vt Plato & Aristoteles; alii per totum mundum simul, quæ opinio fuit Heracliti & Stoicorum. De hac vniuersa rerum per ignem aut aquam consumptione & renouatione tradentem ex veterum

rerum sententia Firmicum videre est libro tertio cap. I. cuius verba subiungere haud abs re fuerit. Ibi de mundi ipsius agit genesi, non quia hanc ratione vlla posse explicari putat, sed doctrinae gratia. Sic autem loquitur: *Non fuit ista generitura mundi: nec enim mundus certum diem habuit ortus sui, nec aliquid interfuit eo tempore, quo mundus diuinæ mentis ac prouidi numinis ratione formatus est, nec eo vsque se intentio potuit humane fragilitatis extendere, vt originem mundi facili posset ratione concipere aut explicare, praesertim cum trecentorum millium annorum maior ἀποκατάστασις, hoc est, redintegratio, per ἐκπύρωσιν aut per κατακλυσμὸν spatia perficiatur.* His enim duobus generibus ἀποκατάστασις fieri consuevit: namque exustionem diluuium, hoc est, ἐκπύρωσιν κατακλυσμὸς sequitur; nulla enim re alia exusta res poterant renasci, nec vlla re alia ad pristinam faciem formamque reuocari, nisi admixtiones, atque concretus puluis fauillarum, omnium genitalium feminum collectam conciperet fecunditatem &c.

Quando autem & quomodo hæ mutationes accidant, Seneca ex Chaldaeorum traditionibus explicat lib. 3. Quæst. natural. cap. 29: *Chaldaeorum ista vanitas, & Berosus qui Belum interpretatus est, dicit cursu ista siderum fieri: & adeo quidem affirmat, vt conflagrationi atque diluio tempus adsignet: arsura enim terrena con-*
rendit,

tendit, quando omnia sidera in cancro conuenient; inundationem futuram, cum eadem siderum turba in capricornum conuenerit. Idem refert Censorinus de die natali cap. 18: Est præterea annus, quem Aristoteles maximum potius quam magnum appellat, quem solis & lune vagarumque quinque stellarum orbis conficiunt, cum ad idem signum ubi quondam fuerunt una referuntur: cuius anni hyems summa est cataclysmus, quam nostri diluionem vocant; æstas autem epyroffis, quod est mundi incendium. Nam his alternis temporibus mundus tum ignescere tum exaquescere videtur. Mitto alia veterum loca: sunt enim prope innumera. Quod autem ad præsens institutum magis pertinet, dicam. Tametsi Sibyllam de utroque mutationis genere per aquam & ignem vaticinatam non dubito, non tamen mihi videri has clades pertinere ad ἀποκατάστασις, quam Maro in ecloga ex Cumæ Sibyllæ carmine futuram describit, & philosophorum doctissimi probarunt. Magna profecto diuersitas. Hæc namque totius generis humani ab extrema degeneratione & corruptione in optimum statum, nempe ab ætate ferrea in auream, regressum & restitutionem notat, neque interim quicquam de præcipuis mundi partibus & rerum naturis mutat. Aliæ autem mutationes, magnæ; de quibus Plato in Timæi initio, & post eum Cicero in somnio Scipionis dicit,

dicat, quibus terras exuri aut mundari contingit, non modo non omnem mundum destruant, sed neque humanum genus vniuersum abolere possunt; cum non totam terram, sed quasdam tantum eius partes attingant: vt Macrobius recte notat lib. 2. cap. II. *Nunquam tamen siue eluuiio siue exustio omnes terras aut omne hominum genus vel omnino operit vel penitus exurit.* Quod idem ex Platonis verbis in Timæo colligas. Sed & Aristoteles lib. I. Meteor. cap. vlt. non nisi in partibus terræ has fieri mutationes docet, eosque, qui ex talibus euentis mundum corruptioni esse obnoxium ratiocinantur, irridet: *γελῶσιον γδ (inquit) Διὰ μικρὰς καὶ ἀκαρφαίας μεταβολὰς κινεῖν τὸ πᾶν. ridiculum enim ob leues paruasque mutationes mouere vniuersum.*

Quin nec cataclysmum, de quo est in historia Mosis, quæ inscribitur Genesis, vniuersum terrarum orbem operuisse satis constat: quod esse incredibile, neque ex Scripturæ verbis, si recte intelligantur, sequi, non desunt qui disputent. Qua de re elegans & erudita extat dissertatio Anonymi cuiusdam *de diluuii vniuersalitate* Geneuæ impressa apud Petrum Columesium anno 1667. Ex quo quiuis intelligat, multum has in partibus terræ accidentes mutationes differre ab illa generali rerum humanarum ἀποκατάστασι, de qua Sibylla & philosophi. Proinde Plato citato loco has non corruptiones simpli-

citer, sed purgationes & expiationes potius vocat: ὅταν ἢ αὖ οἱ ὄμβροι, οἱ τὴν γῆν ὑδασι καθαίροντες, καθαλύσωσιν &c. *cum autem rursus imbres, qui terram aquis purificant, diluuium inuenerint.* Ad quem locum Proclus: καὶ γὰρ καθαρισμὸς ὁ μὲν γίνεται δι' ὑδατος, ὁ δὲ ἄγρ. πυρός. *fit enim lustratio per aquam, aut ignem.* Non recte igitur Firmicus ἀποκατάστασιν simpliciter vocat eam renouationem quæ diluuii aut exustioni terrarum succedit; nisi forte hanc particularem ἀποκατάστασιν dici placeat: est enim hoc nomen commune omni reuolutioni. Sola autem hæc proprie & simpliciter rerum ἀποκατάστασις dici meretur, quæ fit cum, vt Cicero dicit, ad idem, vnde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque cæli totius descriptionem longis interuallis retulerint. Quippe eadem cæli descriptione, iisdem stellarum motibus & configurationibus redditis, consequens putauerunt veteres illi naturæ interpretes, vt iidem rerum euentus, bella, paces, cæteraque humana, non quidem numero sed specie & qualitate, restituerentur.

Quod autem Sibylla huiusmodi in primis rerum omnium reditum & instaurationem magnis temporum interuallis necessario euenire censuerit, & carmine inter alia præscita celebrauerit, fidem fecerit quarta Maronis ecloga; si verum est, huius argumentum a Sibyllæ Cumææ libris desumptum esse: quod sane Eusebius credidit

in oratione de laudibus Constantini, vbi hanc eclogam græce conuersam totam de Christi aduentu exponit. Cui nostri fere omnes theologig subscribunt. Nos, an quæ ibi Virgilius canit ad Christum pertineant, aut omnino Sibylla Christum verum & vnicum hominum regem venturam prædixerit, infra videbimus. Illud interim concedi potest, multa Virgilium ibi mutuatum de Sibylla; cum id ipse præfari his verbis videatur:

Ultima Cumæi venit iam carminis ætas.

Neque enim Valerio Probo assentior, qui ibi *carmen Cumæum* exponit, non Sibyllæ Cumææ, sed Hesiodi, quem etiam Cumis natum constat: propterea quod & ipse varias hominum ætates per metalla distinxit. Mihi verisimilius fit, Hesiodum a Sibylla hanc ætatum diuisionem sumpsisse, quam hanc ab Hesiodo: cum præsertim & Seruius Grammaticorum doctissimus, & ceteri omnes, ibi Cumæum carmen Sibyllinum interpretentur. Ita igitur hanc eclogam Maronis, vt a Sibyllæ carmine expressam, legentes fateri necesse est; ab ea quoque profectam hanc de vniuersali rerum omnium humanarum restitutione per statos & longissimos temporum circuitus doctrinam: quam tam plane his versibus Poeta insinuet:

Alter enim tum Tiphys, & altera quæ vebat

Argo

Delectos heroes: erunt etiam altera bella,

T 2

Atque

Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.

Ita etiam Seruius accipit, eiusque dogmatis auctorem Sibyllam haud obscure proponit verbis supra allatis, quæ denuo in medium reducenda sunt, ut res pateat: *Dixit etiam* (Sibylla, de qua ibi loquitur) *fnitis omnibus seculis rursus eadem renouari. Quam rem etiam philosophi hæc disputatione colligunt, dicentes: completo magno anno omnia sidera in ortus suos redire, & referri rursus eodem motu. Quod si est idem siderum motus, necesse est ut omnia quæ fuerunt habeant iterationem.* Tum porro idem hæc verba explicans: *alter erit tum Tiphys: ex duabus interpretationibus quas proponit, posteriorem ipsammet quam sequimur priori præfert. Specialia* (inquit) *pro generalibus ponit. Nam per Tiphyn quemcumque gubernatorem accipimus: per Argo quamcumque nauem: per Troiam quamcumque ciuitatem: per Achillem quemcumque virum fortem. Videtur tamen locus hic dictus per $\delta\tau\omicron\upsilon\alpha\tau\alpha\delta\iota\sigma\omega\upsilon\omega$, id est, per omnium rerum reuolubilitatem ex siderum ratione venientem, ut diximus supra.*

Hæc autem eo pertinent, ut omnes id quod dixi intelligant, mundanam fuisse vatem Sibyllam apud ethnicos: sicut Mosem apud Ebræos, & ex his fide oriundos Christianos: omnia scilicet tempora, & rerum humanarum vicissitudines

dines vaticinio complexam; cuius rei alia etiam argumenta adiungi possunt.

CAPVT IV.

Alia obseruationes, quibus Sibyllinæ diuinationis immensitas amplius declaratur.

IN his est istud, quod a Populi Romani iudicio & singulari erga Sibyllam pietate & reuerentia ducitur, a Virgilio etiam notata in sexto, vbi Æneam hæc Sibyllæ pollicentem inducit:

Te quoque magna manent regnis penetralia nostris.

*Hic ego namque tuas sortes, arcanaque fata
Dicta mee genti ponam: lectosque sacro
Alma viros &c.*

Nisi forte putamus, temere & casu factum, vt orbis domitor populus, qui iura aliis omnibus daturus esset, vnam præ aliis cunctis vatem Sibyllam eligeret, quam de arduis quibusque rebus & ad summam imperii pertinentibus consuleret, cuiusque ad oracula, vbi quis grauior metus incidisset, velut ad sacram ancoram confugeret; ad id constitutis primæ nobilitatis viris quindecim, qui libros eius soli adire, & ex his quid agendum esset renunciare possent. Quæ religio tamdiu obtinuit quamdiu imperii Romani maiestas stetit. Nimirum qualis populus talis vates.

tes. Romani terrarum domini: non igitur alia vate vti debuerunt quam Sibylla, cuius, vt dictum est, afflatus & vaticinium nullis temporum, locorum, aut euentuum finibus circumscriptum esset.

Dixi, non alia vti debuisse vate: quod non ita intelligi velim, quasi credam, alios vates non fuisse, quibus auscultarent; nam & vaticiniis clari apud Romanos Martii fratres extiterunt, quorum præscita studiose asseruabant; & Bergomes utebantur Nymphæ libris, quæ artem scripserat fulguritarum, apud Tuscos, auctore Seruio, ad versus modo laudatos e sexto Æneid. Id volo, Sibyllam supra cæteros vates honoratam fuisse a Romanis, vt eximiam & diuina quadam sorte electam, quæ summa auctoritate Populo Romano sua fata aperiret, tum, quod ad religionem in primis pertinet, quibus sacrorum ritibus & cerimoniis aut grates diis agenda essent de prosperis rebus, aut placanda ira in aduersis, quibus denique prodigia sacris procuranda essent; de quibus paulo post dicendum erit.

Quod autem Romani tantum Sibyllæ oraculis tribuerunt, quis non causæ alicuius altioris destinationem agnoscat? siue Dei consilio id, siue dæmonis factum est: cum neque Athenienses, neque Lacedæmonii, neque alia vlla Græciæ ciuitas gensue, sic affecti erga vatem eam fuerint, vt hanc aliis omnibus diuinis præferendam, & in eius oraculis sciscitandis salutem sitam arbitrarentur:

tur: quod Populo Romano persuasum fuisse ex omnibus historiis constat; cum Græcis quidem popularis, ac, vt ita dicam, domestica esset Sibylla, apud eos nata & educata, earumdem litterarum particeps, eodem sermone vaticinaretur; Romanis autem externa & peregrina esset. Hoc qui non admiratur, & forte quadam diuiniore factum non videt, valde obtusi est ad res perspiciendas ingenii, hebetisque iudicii, qui tam manifesta discernere non valeat. Nihil enim mihi admirabilius videtur, quam feminam in Jonia, tam dissitis ab Italia oris, natam, ante Trojanum bellum, Romanis tanto ante tempore, vix dum fama cognitis, scripsisse oracula perpetua, quibus ad omnem rerum euentum feliciter vterentur. Quarum rerum quis aliam causam afferre possit, nisi quod Sibylla numinis, quo agebatur, instinctu fatalem ordinem sequebatur, quo Dei prouidentia aliarum gentium vires, per varios rerum humanarum euentus & reuolutiones, ad vnam Romani imperii maiestatem & supremum apicem paulatim, vt supra ex Polybio afferebamus, ducebat? Sed quod ratio altius rerum ordinem intuentibus ostendit, ipsius Sibyllæ oraculis declaratum magis fidem inueniet, & vel inuitis extorquebit.

Est autem insigne istud, quo prædicit, fore vt e mari insula existat repente nunquam antea inspecta, quo tempore Romani victis Carthaginensibus bellum aduersus Philippum regem

Macedoniæ habebunt, atque omnes inter se gentes. Versus, quibus id prædicit, ex Plutarchi libro de Pythiæ oraculis referre operæ pretium est.

Ἀλλ' ὅποτε Τρώων γενεὰ καθύπερθε γένεται
Φοινίκων ἐν ἀγῶνι, τότε ἔσονται ἔργα ἄπιστα·
Πόντος μὲν λάμψει πῦρ ἄσπετον, ἐκ δὲ κεραιῶν

Πρηστῆρες μὲν ἄνω Διὸς κύματος αἴξισιν,
Ἀμμίγα σὺν πέτρᾳ, ἣ δὲ σπρίζεται αὐτῷ,
Οὐ Φατὸς ἀνδρῶποις νῆσος, ἢ χεῖρνες ἀνδρες
Χερσὶ βησιάμενοι τὸν κρείσσονα νικήσασιν.

quæ sic Xylander vertit:

*Sed quando Pænos vincet Troiana propago,
Tunc incredibiles mortalibus euenient res.
Immensa canum fulgebit tunc mare flamma,
Fulminaque ardent per cæcula vasta procellas
Torquebunt, saxumque simul: quod est insula
stabit*

*Firma loco, nullique hominum de nomine nota.
Tunc quoque præstantem superabunt deteriores
Vi propria freti, atque inuictæ robore dextre.*

Sunt autem in primis notanda quæ ibi Plutarchus ad eius oraculi declarationem affert, quæ proinde ipsius verbis subiungere placet: τὸ γὰρ ἐν ὀλίγῳ χερσὶν Ῥωμαίους τε Καρχηδονίων πατριγενέσθι καταπολεμήσαντες Αννίβαν, καὶ Φίλιππον Αἰτωλοῖς συμβαλόντα, καὶ Ῥωμαίοις μαχη κρητηθῆναι, καὶ τέλος ἐκ Ευθῆ νῆσον ἀναδύναι μὲν πρὸς πολλῶν καὶ κλύδωνος ὀπιζέσαντος, ἐκ ἂν

εἶποι

ἔπειτα τις ὡς ἀπάντησεν ἅμα πάντα, καὶ συνέπεσε
 καὶ τύχην αὐτομάτως, ἀλλ' ἡ τάξις ἐμφαίνει
 τὴν προγνώσιν. καὶ τὸ Ρωμαίους πρὸ ἑτῶν ὀμῶ
 πεντακασίων προειπεῖν τὸν χρόνον, ἐν ᾧ ἅπαντα
 τὰ ἔθνη πολεμήσοιεν ἅμα τῆτο ἢ ἦν τὸ πο-
 λεμῆσαι τοῖς οὐκέτι δὲ πρὸς αὐτοῖς. id est, *Quod*
enim Romani breui temporis spatio Carthaginen-
ses subegerunt debellato Annibale, & ab iisdem ac
Aetolis Philippus praelio victus est, ac tandem e
profundo insula erupit cum multo igne & undis
ebullientibus: hæc nemo dicere potest simul omnia
fortuito casu euenisse, sed ordo prædictionem in-
dicat. Vt & hoc, quod Romanis ante annos fere
quingentos prædictum est tempus, quo bellum ad-
uersus omnes simul nationes gesturi essent: quod
factum est bello aduersus rebelles seruos suscepto.
 En quam stupenda attingit Sibylla e longinquo
 de Romanis, & bello quod iis fuit cum Pœnis;
 tum euerfa ab iisdem Carthagine; item de pro-
 digiis quæ post euenere; ad summum de serui-
 libello; & quod in primis notandum, quod
 eodem tempore ἅπαντα τὰ ἔθνη πολεμήσοιεν
 ἅμα, inquit Plutarchus, hoc est, omnes inter se
 gentes bello dimicaturæ essent. Quod supra a
 Polybio obseruatum recitabamus. Quo nihil
 in historia admirabilius contemplanti videri
 potest; & euidentis vigentis in his quoque per-
 plexis, & quæ fortuita vulgo censentur, numi-
 nis & prouidentiae argumentum est. Præuisum
 tamen hoc a Sibylla Plutarchus testatur, qui car-

men eius integrum legerat ; cuius nobis miseræ reliquæ huc illuc per auctorum veterum tractatus dispersæ & fragmenta restant, ac ne illa quidem sincera, sed alienis malefactorum hominum fraude interpolata, vt quid genuinum, quid adscitum & nothum, vix discernipossit.

Non minus miranda quæ idem auctor paulo ante eadem charta dat Sibyllæ vaticinia alia, de prodigiis quibusdam posterius visis circa Cumas & Puteolos, contentus attingere suis verbis, cum vaticinia illa suo tempore extarent, nec Sibyllæ esse quisquam dubitaret. ταυτὶ δὲ τὰ πρῶτα φάτα καὶ νέα πάντα πρὸς τε Κύμην καὶ Δικαιαρχείαν, ἔχ' ὑμνόμενα πάλαι καὶ ἀδόμενα Δατῶν Σιβυλλείων ὁ χρόνος ὡσπερ ὀφείλων ἀποδέδωκεν. ἐκρήξεις πρὸς ὄρεϊς, καὶ ζέσεις θαλασσίας, καὶ πετρῶν καὶ φλεγμονῶν ὑπὸ πνεύματος ἀναρρίψεις, καὶ φθορὰς πόλεων, ἅμα τοσούτων καὶ τηλικύτων, ὡς μεθ' ἡμέραν ἐπελθῶσιν, ἀγροίαν εἶναι ἢ ἀσάφειαν, ὅπως κατώκηνητο τῆς χώρας συγκεχυμένης. ταῦτα γὰρ εἰ γέγονε πισθῶσαι χαλεπὸν ὄστι, μὴ τοι γε περιπέειν ἀνευ θεότητος. id est, *Hec vero quæ recens apud Cumas & Puteolos acciderunt, nonne pridem Sibyllinis decantata carminibus tempus velut debitor persoluit? Eruptionem, inquam, montani ignis, feruorem maris, saxorum & massarum flagrantium vento explosa tormenta, tot tantarumque urbium interitum; ut hodie qui ea loca accedunt, vbinam condite fuerint discernere prorsus non possint.*

possint. Quod enim hæc omnino acciderint, difficile est credere, nedum prædici potuisse, absque numinis afflatu. Hæc ibi ex Sibyllæ carmine affert Plutarchus, sane digna in quorum consideratione sistamus gradum, cum propter rerum dignitatem, tum propter ipsam vatem, cuius diuinationis præstantia & vniuersalitas ex his clare admodum intelligitur.

CAPVT V.

Vaticinia supra ex Plutarcho allata explicantur.

PRimum illa consideremus de insulæ ortu prædicta his verbis :

ἡ δὲ σηρίζεται αὐτῆς

Οὐ φατὸς ἀνθρώποις νῆσος.

Quæ sic Plutarchus explicat: καὶ τὰ πρὸ τῆς νῆσος πάλιν, ἣν ἀνῆκεν ἡ πρὸ Θήρας καὶ Θηρασίας θάλασσα. Latinus interpres ita vertit: *Et illud de insula, quam ante Theram & Therasiam edidit mare.* Amiotus autem noster sic: *Et puis l'oracle qui fut donné de l'isle que produisit la mer la, ou est aujourd'hui Thera & Therasia.* Neuter fatis commode. Sic oportuit: *Tum oracula de insula, quam mare, quod est ante Theram & Therasiam, sursum protulit.* Nempe illud mare quod est supra eas insulas versus septentrionem, vnde pontus supra Ægæum mare incum-

incumbit. Hanc insulam tunc recens magno turbinum fonitu & flammaram e mari erumpentium terrore enatam neque vates neque Plutarchus nominant, ceu nomen ei nullum inditum fuerit : & *Ἐνὰ τὸν ἀνδρωπόρον νῆσος*. Attamen ex loco & tempore, quibus emerfisse dicitur, nempe circa bellum quod Romani aduersus Philippum regem Macedonum gesserunt, hanc ipsam esse colligo quam Plinius *Automaten* & *Hieram* vocat, Orosius *Vulcani insulam*, Plinii verba hæc sunt lib. 2. cap. 87. *Inter Cycladas Olympiadis CXXXV anno quarto, Thera & Therasia (supple enate.) Inter easdem post annos CXXX Hiera, eademque Automate. Rur-* sus lib. 4. cap. 12. *Thera, cum primum emerfisset, Calliste dicta : ex ea auulsa postea Therasia : atque inter duas enata mox Automate, eadem Hieram.* Subdit mox : *& in nostro euo, Thia iuxta eandem Hieram nata.* Obiter mendum a nemine animaduersum auferam e textu Plinii. Quippe enatam mox Automaten, quæ Hiera eadem est, post Therasiam e Thera auulsam ; cum præcedente loco, non nisi post annos triginta & centum inter duas illas insulas enata Automate siue Hiera dicatur. Quare non *mox*, sed *post* legendum ibi esse res ipsa indicat : alioqui esset pugnantia in verbis Plinii.

Quo autem tempore prodigiosa hæc emerferit insula, & Plutarchus ibi, & Justinus lib. 30. cap. 4. vbi de rebus illius temporis, quo bel-

lum

ium Romanos inter & Philippum Macedonum regem agitabatur, tradit. *Eodem* (inquit) *anno inter insulas Theram & Therasiam*, (ita enim legendum, non vt in excusis codicibus, *Theramenem & Therasiam*) *medio utriusque ripæ & maris spatio, terræ motus fuit. In quo, cum admiratione nauigantium, repente ex profundo cum calidis aquis insula emerfit.* De eadem insula accipiendus & Senecæ locus in 2. Natur. Quæst. cap. 26. *Cum maiorum nostrorum memoria, ut Posidonius tradit, insula in Ægeo mari surgeret, spumabat interdum mare, & fumus ex alto ferebatur.* Quibus ex locis patet, falli auctorem nuperum relationis de insula nunc vulgo Sant-Erini appellata, hoc est, Thera: cum eam insulam, quam Automaten & Hieram dictam fuisse ex Plinio ostendimus; cœpisse anno a Christi aduentu duodecimo emergere, inter Theram scilicet & Therasiam, prodit. Quomodo enim post Christum, quam Seneca maiorum suorum ætate enatam testetur; Justinus eodem anno quo Romanis bellum cum Philippo erat?

Quod spectat ad alias clades, quas idem Plutarchus recentes vocat, nempe non multum ab ea ætate qua scribebat remotas: facile ex iis quæ ibi memorat intelligi potest, eum loqui de memorabili illa ignium eruptione e monte Vesuuió, qua Plinium magnum vna cum multis Campaniæ vrbibus consumptum auctore Plinio altero, eius nepote, constat, qui eius cladis histo-

riam

tiam in quadam ad Tacitum epistola describit. Fuit enim Plutarchus Plinius suppar: nempe Domitiani, vel etiam supra, principatu viuens, Traiano etiam rerum potiente celebris, cuius præceptor fuit: ut quæ Plinii tempore acciderunt, *πρόσφατα καὶ νέα πάθη*, hoc est, *casus recentes & novos* non immerito appellet; atque etiam eos qui sub Tiberio extiterunt, si sequentium principum breue æuum spectemus. Igitur *ἐκρήξεις πρὸς ὄρεϊς eruptiones montani ignis* de Vesuuii incendio illo accipi debere palam est: *ζέσεις αὐτὴν θαλασσίας maris feruores* lapidumque tormento ignium eiaculationes ad Thixæ insulæ, cuius modo mentio facta est, ortum refero: *Φθορὰς πόλεων urbium funera* hiati terræ haustarum, nullo superstitute vestigio, ad Pompeios non obscurum Campaniæ oppidum Neronis temporibus hoc modo abolitum. De qua horrenda calamitate videndus Seneca, qui eam lib. 6. Natur. Quæst. accuratissime describit. His addi possunt Asiæ vrbes duodecim, Tiberii ætate motu terræ noctis vnus morâ prostratæ. Quos casus omnes tanto ante tempore a Sibylla fuisse prædictos ex his Plutarchi locis discimus.

Sed nos talia e veterum scriptorum monumentis vaticinia eruentes Scaliger, vir magnus, Animaduersionibus ad Eusebium inanis operæ arguit, reuocatque ab inutili labore; admonens, hæc a Græculis otiosis fuisse conficta &

pro

pro Sibyllinis obtrusa. Hæc quam facile dicuntur, tam prompte refelli possunt. Non longa mihi erit cum Scaligero & aliis eiusdem opinionis altercatio. Quæram solum, putentne aliquam olim fuisse vatem quæ Sibylla diceretur? Non arbitror aliquem tam perfrictæ esse frontis, ut id neget, quod tanto scriptorum omnium consensu proditum est. Si talis vates extitit, Sibyllæ nomine omnibus nota: necesse est, aliqua eius fuisse vaticinia; quomodo enim vates diceretur, cuius nulla extitissent vaticinia? Velim igitur mihi explicent, qua coniectura, quo indicio possim vera a fictis discernere? Magisne in his oculati & perspicaces, quam Heraclitus, quam Plato, quam Plutarchus, quam Pausanias, & alii iudicio & eruditione præstantissimi scriptores, nobis pro veris Sibyllæ oraculis legenda proposuerunt? Me quidem non agnosco esse tam astutum neque tam callidum. In his, ut in aliis longe a nostro sensu & providentia remotis, veterum testimonia libenter sequor, quodque maximi in talibus momenti arbitror, consentientem sapientum auctoritatem, ubi præsertim nullam idoneam video rationem qua infringi possit. Quod enim video obiici posse, vnicumque censuræ illius tam inclementis fundamentum esse videtur; solius esse Dei illuminare hominum mentes ad peruidenda rerum futurarum arcana; non esse autem credibile, feminam demonum cultui

manci-

mancipatam tali munere dignatam fuisse ; illa quæ nomine illius vaticinia circumferuntur , eiusmodi esse ; vt si multo ante rerum euentus edita credantur , non potuerint aliunde nisi ab ipsa æternitate demitti, quod a femina ethnica omnino alienum censent : id ergo relinquitur , vt posterius ab otiosis hominibus conficta credantur ; hoc inquam , inualidum esse fundamentum infra ostendam.

Hæc non ita dico , quod pertendam, omnia quæ Sibyllæ adscribuntur genuina illius esse effata ; absit ; id volo , cum in hoc genere multa veris falsa inserta ac supposita esse constet, acerrimo opus esse iudicio ad constituendam aliquam rationem quam sequi debeamus, ne temere quæ sunt genuina explodamus , ficta amplectamur. Hæc autem ex Plutarcho afferre visum est tum propter tanti scriptoris auctoritatem , tum quia ex his apparet , nullam in rebus humanis maioris momenti accidisse mutationem, quam non longe ante in conspectu habuerit. Quod euidentius adhuc ex his quæ sum dicturus patebit.

CAPVT VI.

Alia Sibyllina diuinationis proprietates apertius declaratur.

Sunt alia apud antiquos auctores Sibyllæ oracula, suo cuique studio & industria obseruanda ;